

# Böri Töñne

Category: Kitapcy,Taryhy şahslar  
написано kitapcy | 23 января, 2025  
Böri Töñne MOTUN YABGU (BÖRÜ TONGA)

Tarihte iki millet vardır ki, başından binlerce felaket geçmesine rağmen günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Bunlardan birisi Çinliler, diğeri de Türklerdir. Dolayısıyla dünyanın en eski milletlerinden birisi olan Türklerin, elbette ki tarihleri de o nispette köklü ve renklidir. Bilinen beşbin yıllık tarihi boyunca bu şanlı milletin içerisinde binlerce kahraman, büyük devlet ve ilim adamı çıkmıştır. Bunların birçoğu dünya tarihini yakından ilgilendirdiği gibi, tamamı da Türk milletinin geleceğini belirlemede önemli bir faktör olmuştur. İşte bu yazı dizisinde Türk ve dünya tarihine yön veren büyük Türk kahramanları içerisinde bir seçme yaparak, özellikle genç neslimize bunları tanıtmak istiyoruz.

Fakat bundan önce milli kahraman kimdir, sorusunun cevaplanmasında fayda vardır. Bunun için de uzun bir araştırmaya gerek yok. Ünlü ilim ve fikir adamı Nihal Atsız, milli kahraman hususunda şunları söylüyor: “Milli kahraman, tesirini daha büyük çapta gösteren, gelecek yüzyıllara da kumanda eden, unutulmaz izler bırakan kimsedir. Milli kahramanlar, milletin hayatına yön verir”.[1] Böyle olunca, milli kahramanın sadece asker kimliği taşıması da şart değil. Mühim olan devletin ve milletin hayatında müspet manada rol oynamasıdır.

Tarihi bir sıra takip etmemiz gerekince de; elbette ki bunu Motun (Börü Tonga) Yabgu ile başlatmamız lazım. Belki destani kahramanlarımız üzerinde de durulması gerekir, ancak zaten o destanlar bu kahramanlarımızın şöyle veya böyle hayat hikâyeleridir.

Motun (Börü Tonga) Yabgu,[2] çoğumuzun Mete olarak bildiği büyük Hun hükümdarıdır. Milattan önce 209 senesinde Hun Devletinin başına geçen, bu kahramanın hükümdar olması da ayrıca bir destan mahiyetindedir. Babası Tuman'ın (belki

Tümen),[3] varis olarak yerine üvey kardeşini ataması üzerine emrindeki tümen ile hareket ederek,[4] babasını bir süre avında öldürtmüş ve Türk Devletinin başına geçmiştir.

Devlet teşkilatını ve orduyu yeniden nizama sokan Motun (Börü Tonga), Moğolların atalarından Tunguzların (Tung-hu), kendisinden devamlı toprak istemesi üzerine onları bozguna uğratmış[5] ve arkasından da milattan önce 203'te, yine Asya'nın tarihi bir kavmi olan Yüe-çileri yenmiştir.

Motun (Börü Tonga), Asya'daki siyasi hâkimiyetini sağladıktan sonra Çin topraklarına doğru akınlara başladı. Çin Seddi'ni kolayca aştığı gibi, hatta Çin imparatoru Kao-ti'yi (M.Ö. 206-195) sıkıştırmış (M.Ö. 201), imparator yıllık vergi ile bir prenses vermek suretiyle onun elinden kurtulabilmiştir. Çin kaynaklarının bildirdiğine göre, bu durum o kadar aşağılayıcı ve bayağı idi ki, uzun müddet bunun konuşulması ve hatırlanması Çin imparatorluğu tarafından yasaklanmıştı. Kuşatılan Çin imparatoru artık sonunun geldiğini anlayınca, çok güvendiği bir adamını muhtemelen yanında Çin'in en güzel kızları ve prenseslerin resimleriyle Motun (Börü Tonga)'un hatununun yanına yollamıştı. Bu kişi, hatuna "şimdi siz bizim imparatorumuzu çok güç durumda bıraktınız, ama imparator bu kızları kağana göndermek istiyor" deyince; hatunun kıskançlık duygularını kabartmış, o da kuşatmanın kaldırılması için Motun (Börü Tonga)'a telkinlerde bulunmuştur.[6]

Motun Yabgu ölmeden evvel (176) Çin'e tehditkâr bir mektup yolladı. Bu mektubunda; Orta Asya ve batıyı birleştirmekle meşgul olduğunu, eli ok-yay tutan kavimleri idaresine alarak onları "Hun" yaptığını söylüyordu. Motun (Börü Tonga) Yabgu, M.Ö. 174 tarihinde öldüğü zaman, Orta Asya'da Türk birliğini sağladıktan başka, birçok yabancı kavmi de kendi hükümlanlığı altına almıştı. Devletin sınırları doğuda Kore'ye, batıda Aral Gölü'ne, kuzeyde Yenisey'in yukarı mecralarına, güneyde de Hindistan'ın kuzeyine kadar ulaşmıştı. Böylece Mo-tun, tarihte ilk defa olarak Türk birliğini gerçekleştirmişti.

Motun (Börü Tonga) Yabgu'nun ardından, kısa bir süre sonra Hunlar hızla çökmeye yüz tuttular. Çin siyasetindeki eski güçlerini yitirdikleri için, bu kez Çin'in Türkler üzerindeki

politikaları etkili olmaya başladı. Özellikle Türkistan'ın doğu taraflarının elden çıkması askerî, siyasî ve ekonomik açıdan Türklere büyük darbe vurdu. Bu yüzden daha önce Hun birliğine dâhil olan pek çok boy ve kavim onlardan ayrılarak Çin ile ittifak yaptılar. M.Ö. 71 yılında kuzeyden bazı Tölös kabileleri,[7] batıdan Wu-sunlar ve doğudan da Wu-huanlar aniden Hunlara saldırarak ağır bir hezimete uğrattılar. Ama Motun'un (Börü Tonga) torunları bir vakit geldi, yine dünyanın efendisi oldular.

Bununla birlikte sadece Türk milletinin tarihinde değil, Türklerin dışındaki Orta Asya halkları için de Motun (Börü Tonga) Yabgu mühimdir. Pek çok devletin tarihten silinmesine vesile olmakla beraber, Asya coğrafyasının şekillenmesi de onun sayesinde. Böylesine değerli bir şahsın unutulması elbette ki beklenemez. Türk milletinin hafızasına yer etmiş bu zat ve onun hizmetleri kulaktan kulağa sözlü olarak geldiği gibi, yazılı olarak da yaşamıştır. Bu yüzden pek tabiki, bazı ilim adamları tarafından Oguz ile Motun'un (Börü Tonga) aynı olabileceği görüşü ortaya atılmaktadır. Bilindiği üzere Tengri Kut[8] Mo-tun, M. Önce 174'te öldüğünde yerine oğlu Kök (Çince Ki-ok) tahta çıkmıştı. Babasına çok benzeyen bu şahıstan sonra Türk devletinin başında M.Önce 160 senesinde de Kök'ün oğlu Kün-içen'i (çince Chüen-ch'en) görmekteyiz. Burada okuyucuların dikkatini Tengri Kut Motun'un (Börü Tonga) gerçek hayattaki oğlu ve torununun adına çekmek istiyoruz. Bizim tespitlerimize göre, bunlardan birisi Kök'tür (Gök Han), diğeri de Kün'dür (Gün Han). Yani Motun Yabgu'dan (Börü Tonga) sonra gelen iki Türk hükümdarının ismi Oguz Kağan Destanı'ndaki Oğuz'un destani çocuklarından iki tanesiyle aynıdır. Bu herhalde, Oguz ile Mo-tun arasındaki benzerlik konusunda göz-ardı edilemeyecek bir ipucudur.[9] Ayrıca Oguz Kagan'ın seferleri ile Motun'un (Börü Tonga) siyasi faaliyetlerinde de ortak noktalar vardır.

Şimdilik bilinen ve kabul edilen ilk devletimiz Hunlar ile onların efsanevi kağanı Motun (Börü Tonga) ya da Mete'nin attığı temel, Türk milletinin ve devletinin ebedileşmesinin esasını oluşturur. Bu bakımdan Motun (Börü Tonga) Yabgu'nun

Türk tarihinde ayrı bir yeri vardır.

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ,  
A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi.

# Kaynak: “Türk Büyükleri: Motun Yabgu”, Polis Dergisi, 13/51,  
Ankara 2007

■ Dipnotlar:

[1] Atsız, “Kim Milli Kahramandır?”, Türk Tarihinde Meseleler, 2. baskı, İstanbul 1977, s.174; Y. Çavuşoğlu, “Milli Kahraman Olmak”, Orkun, Sayı 52, İstanbul 2002.

[2] Son zamanlarda isminin manasının Bagatur olduğu söylenmektedir ki, buna şimdilik biz ihtiyatla yaklaşıyoruz.

[3] Çin kaynaklarındaki bu isim Fransızcaya Teoman şeklinde yanlış olarak aksettiğinden, bizde de yıllardır bu yanlış biçimde yazılan kelime insanlarımıza ad olarak verilmektedir.

[4] Daha önce kendi başına bir esaretten kurtulduğu için emrine verilen ve kendisinin yetiştirdiği bir tümen askeri mevcuttur ki, bu olay Oguz’un babasıyla olan mücadelesinin aynıdır.

[5] Herkesçe bilinen hikâye Motun (Börü Tonga)’un atının, güzel cariyelerinden birisinin ve Türk ülkesinin sınırındaki çorak bir toprak parçasının istenmesi ve bu yüzden yapılan savaş meselesi.

[6] S. Gömeç, Kök Türk Tarihi, 2. baskı, Ankara 1999, s.2.

[7] Teşkilatsız Türk boyları.

[8] Çin anlayışında olduğu şekliyle Tanrı’nın oğlu değil.

[9] S.Gömeç, “Oguz Kagan’ın Kimliği, Oguzlar ve Oguz Kagan Destanları Üzerine Bir-İki Söz”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 22/35, Ankara 2004. Taryhy şahslar